

příliš kvalitní práci překladatele a redakce. Zvlášť pikantní je „boj na hoře“ (str. 153, 158). Ve skutečnosti se má jednat o „válku nahore“ („wojna na górze“ / „wojna“ znamená válka, boj se polsky řekne „walka“) a ne o ozbrojené střetnutí na nějakém kopci. (Tímto pojmem se označují ostré konflikty mezi prezidentem L. Wałęsou a vůdci pravicových postsolidaritních stran na počátku 90. let – byly to konflikty mezi politickou elitou, proto ono označení „na hoře“.)

V recenzi na Holzerův sborník *Komunistické strany v postsovětských stranicko-politických soustavách* (Politologický časopis č. 4/2000, str. 406–407) jsem vyzdvihl tematickou a obsahovou ucelenost a koncepčnost publikace. Nezbyvá než tento soud nyní zopakovat. Editoři V. Hloušek a L. Kopeček se evidentně snažili této koncepčnosti dosáhnout a recenzovaná publikace je s ohledem na toto kritérium zdařilá. Sympatické a důležité je úsilí editorů o překonání čistě deskriptivního přístupu a pokoušení se o nalezení odpovědí na otázky spojené s výzkumem nástupnických stran bývalých komunistů v teoretické a komparativní rovině (první kapitola). Publikace tak přináší nejen množství užitečných informací (jistě se stane často používaným materiálem pro studenty a nejen pro ně), ale také mnoho podnětů k dalšímu zkoumání politických stran ve středovýchodní Evropě. Nelze jinak než recenzovanou publikaci všem zájemcům doporučit a těšit se na další práce s účastí stejných autorů týkající se politických stran a stranických systémů zemí středovýchodní Evropy, které již ostatně budou v době publikování této recenze dávno na světě.

Michal Kubát

Vladimíra Dvořáková:

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ: SPOLEČNOST A POLITIKA

Libri, Praha, 2002, 298 stran

Zvláště od konce druhé světové války jsou Spojené státy americké dominantní silou ve světě. Od zániku jeho jediného soupeře, Sovětského svazu, jsou USA jedinou supervelmocí – dá se říct i hypervelmocí. Jeden Australan tento stav správně interpretoval, když o fiasku v průběhu amerických prezidentských voleb v roce 2000 (jako parafrázi toho, co řekl Clemenceau o generálech ve válce) řekl, že úřad amerického prezidenta je tak významný pro svět, že bychom neměli volbu nechat výlučně na Američanech – všichni na světě by proto měli mít právo volit.

Tato poznámka není zamýšlena jako laciná triumfálnost, nýbrž jako způsob zvýraznit, jak obrovský význam tato země v současnosti představuje pro celý svět a jak důležitou roli bude hrát též v budoucnosti. Proto, aby člověk měl alespoň obecnou informovanost o aktuálních událostech na světě, jsou naprosto nezbytné kritické, úplné a vyvážené informace o této zemi, o jejích politických procedurách a o vlivech na rozhodování jejích vůdců. Například se nabízí otázka, proč se prezident Bush domnívá, že navzdory jasnému ustanovení v Ústavě o pravomoci Kongresu vyhlásit válku a zřejmým mezinárodním závazkům USA, má oprávnění válčit s Írákem i bez souhlasu Kongresu a OSN. Aby bylo možno nalézt správnou odpověď, je nutno znát americké politické instituce a jejich historický vývoj.

Přesto je typické, že všeobecná známost o USA zůstává spíše na úrovni stereotypů, týkajících se populární kultury a globalizace (tzv. mcdonaldizace) a tyto stereotypy dávají dojem extrémně homogenní společnosti, kde všichni mají stejné chování a myšlenky. Naštěstí V. Dvořáková ve své nové knize usiluje o to, aby tyto stereotypy korigovala, a to tím,

že čtenářům nabízí přehled amerických dějin, politiky a společnosti, a jak sdělila v předmluvě, umožnila „zájemcům základní uchopení americké společnosti, ... [a jim předložila] způsoby řešení konfliktů“.

Kniha V. Dvořákové představuje obecný úvod do amerických dějin a politických a společenských institucí a je proto vhodnou publikací jak pro studenty v oblasti politikologie, tak také pro laického čtenáře, který má zájem o hlubší seznámení se s touto zemí, jejími občany a institucemi. Předmluva ke knize ozřejmuje tento cíl, neboť samotná autorka uvádí, že „cítila potřebu poskytnout studentům relativně ucelený a srozumitelný text, který by jim umožnil hlubší pochopení americké společnosti.“ Vzhledem k těmto cílům je zřejmé, že autorka se musela zabývat zkoumanými otázkami velmi stručně a obecně. Neměla však jinou možnost, když se věnovala tak rozsáhlým a komplikovaným otázkám, jako je analýza úřadu prezidenta USA anebo Kongresu. Vzhledem ke zmíněnému cíli této knihy se domnívám, že V. Dvořáková (až na pár výhrad) předsevzatý úkol vcelku úspěšně zvládla.

Recenzovaná kniha se dělí do třech částí, které by mohly být charakterizovány jako historická, právně-politologická a sociologicko-politologická. Navzdory tomu, že první část se zabývá dějinami, je celá kniha zaměřena spíše na současnou situaci a další dvě části se koncentrují na současnost (i když také zahrnují historickou diskusi o vývoji jednotlivých institucí a společenských trendů). Tato historická diskuse však není samoúčelná, nýbrž představuje základ pro zbytek knihy, tak, aby čtenáři bylo umožněno porozumět materiálu, obsaženým ve zbývajících dvou částech knihy. Proto se také v první části autorka soustředí mnohem více na dávnou minulost – na éru revoluce a občanské války, kdy byly položeny základy amerických politických orgánů, a končí s obdobím expanze na západ těsně po občanské válce.

Jak v první části knihy, tak též v jejích ostatních částech – i když v omezené míře – je obsažena spousta zajímavých historických

informací, které velice prospívají k pochopení vývoje a aktuálního fungování amerických institucí. Například je zajímavá skutečnost (str. 52–53), že dvě kolonie s královskou chartou si tyto charty ponechaly i po revoluci, kdy jako nové nezávislé státy musily mít ústavu. Tato okolnost objasní konzervativní povahu americké revoluce i skutečnost, že ve velké míře jsou americké právo a politické instituce odvozeny od britských. Autorka rovněž správně ilustruje spolupráci prezidenta se Senátem, když na str. 122 píše o procesu dávání souhlasu Senátem k prezidentské volbě kabinetu.

Dá se říci, že druhá a třetí část knihy se v podstatě týká politického systému USA. Zabývají se americkou politikou, a to v první řadě z hlediska formálně právního a institucionálního (i když neopomíjí ani význam historických obyčejů a neformálních zvyků). Autorka se zabývá vysvětlováním fungování hlavních politických institucí, v první řadě federálních, nicméně prostor je věnován i státním a místním institucím a také principům federalismu, které představují vazby federální a státních vlád. Diskuse je sice velmi stručná, ale zároveň vyčerpávající, a nabízí vynikající přehled těchto institucí a jejich fungování. Třetí část publikace zkoumá základní aspekty americké společnosti, jejího historického vývoje (přistěhovalectví, náboženská svoboda), současných prvků (tavicí tyglik a multikulturalismus) a klíčových hnutí (abolicionistické, prohibiční a progresivistické hnutí i hnutí pro občanská práva). První dva oddíly této části se zabývají politickými stranami a volebním systémem (tento oddíl by mohl být lépe přemístěn do části druhé), a další oddíl se týká společenských hnutí se zaměřením na jejich politický význam. I když jsou některé oddíly této třetí části vynikající, její kvalita jako celek je nevyrovnaná, protože některým otázkám věnuje autorka příliš podrobnou pozornost, zatímco některé další nesporně důležité otázky zcela opomenula.

Co se týká zmíněných společenských otázek, diskuse autorky o několika kritických

aspektech americké společnosti a politiky je vynikající a zajímavá. To jsou např. otázky vývoje politických stran, abolicionistického, prohibičního a progresivistického hnutí a hnutí za občanská práva, vztahu náboženského probuzení a jeho současného vlivu na americkou politiku (např. str. 254). Určitě by hodně lidí bylo velice překvapeno až šokováno, když by se dozvěděli, jaká mají „pravíkoví“ republikáni stanoviska např. k náboženské otázce. To ostatně dobře ilustruje, jak značnou měrou se od sebe odlišují konzervativní politici v Evropě a v USA.

I když je třetí část knihy zřejmě nejzajímavější, má i určité slabiny. Občas se totiž předstředná diskuse až příliš zabývá detaily a nabízí tak spoustu informací na úkor analýzy jejich významu, případně na úkor možného rozboru otázek dalších. Jakkoliv respektuji, že se v relativně stručné knize nelze zabývat vším a úkol selekce informací je proto velice náročný, přece jen se domnívám, že celkovému vyznění publikace by více prospělo, když by byla autorka více zdrženlivá v oblasti faktických informací a nechala více prostoru pro další otázky a jejich hlubší analýzu. V. Dvořáková např. věnovala v podstatě stejný (a tedy nepřiměřený) prostor postavení prezidenta i viceprezidenta, ačkoliv je zřejmé, že – s výjimkou smrti prezidenta nebo jeho rezignace – je viceprezident téměř bezvýznamná funkce (i když se stala více viditelná během posledních 20 let). Rovněž se domnívám, že poměrně značnou pozornost věnovala autorka otázce prohibice (str. 224–227), zatímco současný vskutku velice závažný problém tzv. drogové války („the war on drugs“) je zcela přehlížen. Je překvapivé, že v publikaci nejsou pojednávány další významné události a trendy 20. století, jako je např. tzv. mccarthismus, protesty proti válce ve Vietnamu, aféra Watergate a impeachment proti prezidentu Clintonovi.

Domnívám se rovněž, že V. Dvořáková kladla příliš velký důraz na teroristické útoky 11. září 2001, které představují více méně závěr knihy. Je tomu tak zřejmě proto, že se

jedná o nejvýznamnější a navíc stále aktuální událost vskutku globálního rozměru. Myslím si však, že autorka o této události a jejích následcích pojednává až příliš rozsáhle a zabývá se tak i skutečnostmi, které nejsou klíčové, čímž v konečném důsledku částečně zkresluje její význam. Např. skutečnost, že v okamžiku, kdy teroristé útočili, prezident Bush četl žákům v Sarasotě na Floridě, je naprosto bezvýznamná, a také další rozsáhlé informace, týkající se „bezprostřední reakce“ a „legislativních opatření“, nejsou až tak významné. Bylo by proto – z hlediska celkového zaměření publikace – vhodnější, když by se autorka blíže věnovala zcela přehlížené otázce Clintonova impeachmentu, a to nejen kvůli jeho unikátní povaze, nýbrž i kvůli tomu, že do určité míry osvětluje trendy a aspekty americké společnosti a politického systému.

Události 11. září je možno nesporně nazírat v širším kontextu (což činí též autorka, když odkazuje na japonský útok na Pearl Harbor v roce 1941), jelikož bezprostřední reakce na ně zrcadlí trendy v amerických dějinách, tzn. oscilaci národa mezi extrémy. Např. extrémní konzervatismus a dokonce paranoia tzv. mccarthismu v 50-tých letech byly nahrazeny extrémním liberalismem a otevřeností v 60-tých letech, pro což byla velmi významná ústavní rozhodnutí Nejvyššího soudu („the Warren Court“), která byla naprosto klíčová pro úspěch revoluce za občanské práva v rasových otázkách. Tím byla ovlivněna i další hnutí, jako např. feminismus, liberalizace potratů, práva homosexuálů atd. Tato další hnutí měla za následek nedávnou prudkou konzervativní reakci, kterou představovala Reaganova éra a která – navzdory správné poznámce autorky na str. 255 („celospolečenský dopad [„morální většiny“] v 90. letech postupně klesal“) – opět ožila během prvního funkčního období G. Bushe mladšího. Občas se tyto trendy navíc nestřídají, nýbrž působí současně. V 20-tých letech byla éra velice asketického hnutí prohibice, zároveň poznamenaná extrémním materialismem a divokými

alkoholickými večírky v tzv. „speak-easies“. Rovněž první polovina 20. století byla érou rychlé modernizace a progresivismu, nicméně v roce 1925 proběhla kauza Scopes („the Scopes Monkey Trial“), která je obecně považována za velice reakční a anti-moderní událost.

Reakce na události 11. září dále ilustruje často nadměrná (občas skoro paranoidní) obava o bezpečnost, která vyrůstala v zemi – v tomto směru – s velice šťastnou zkušeností. Sebe-menší obava z existence bezpečnostních rizik tak může vyústit v opatření, jež se zdá být úplně v rozporu s ideály národa – např. internace Američanů japonského původu po roce 1941 nebo zákony proti asijské imigraci na začátku 20. století ilustrují sklon, který se zase objevil po 11. září vůči muslimům. Dalšími příklady jsou tzv. „Red Scare“ po první světové válce a éra mccarthismu, které vznikly jako reakce na hrozbu komunismu a vyústily v čtvrt století skoro nepřetržitých válek. Po útoku 11. září bylo možné připomenout myšlenku japonského generála, který oponoval útoku na Pearl Harbor z obavy, že „Japonci probudili spícího obra“. Jaká bude reakce tohoto obra, byla ovšem velice důležitá otázka. S ohledem na historické precedenty mccarthismu, internace Japonců apod. proto aktuální internace zajatců na Guantanamo a útoky na Afghánistán a Írák nemohou být žádným překvapením.

Mark Gillis

Miroslav Novák (ed.):

KOMUNISMUS A FAŠISMUS

Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2002, 276 stran

Recenzovaná publikace představuje sebrané diskusní příspěvky, publikované v časopisech *Le Débat* a *Commentaire*, přičemž za základ této diskuse sloužila kniha F. Fureta „Minu-

lost jedné iluze. Esej o komunistické ideji ve XX. století“ a dále kniha A. Besancona „Nemoc století. Komunismus, nacismus a holocaust.“ Do této diskuse se zapojila řada vskutku renomovaných osobností, z nichž – vskutku pouze namátkou – vybírám taková jména, jakými jsou T. G. Ash, Z. Brzezinski, E. Hobsbawn, R. Pipes, E. Nolte nebo Leszek Kolakowski.

Hned úvodem je nutno vyzdvihnout vynikající práci editora sborníku M. Nováka, který české vydání doplnil velmi informativně bohatým redakčním úvodem, na některých místech českému čtenáři prostřednictvím poznámek vysvětluje určité jazykové či terminologické nejasnosti a záslužným skutkem je rovněž přiložený výběr komentované česky psané nebo do češtiny přeložené literatury k předmětnému tématu.

Předložený sborník přirozeně obsahuje texty různé délky a rozdílné kvality, takže není možno se podrobně zabývat všemi názory v něm obsaženými. Přitom jednoznačně souhlasím s editorem, že nutnost studia vztahu komunismu a fašismu je navýsost aktuální, a to i z toho důvodu, že (citovanými slovy V. Čermáka, s. 11) v našich podmínkách komunisté neprojeví jakýkoliv „byť jen náznak pokání“ a přesto lze pozorovat „asymetrii ve shovívavosti“ společnosti k fašismu a komunismu (T. G. Ash; F. Furet používá dokonce pojem „posedlost antifašismem“ – s. 117), jakkoliv negativní důsledky obou sledovaných fenoménů jsou přinejmenším srovnatelné. Právě otázka možnosti srovnání fašismu a komunismu a zmíněná asymetrie ve shovívavosti jsou dvě klíčová témata, nad nimiž se jednotliví příspěvatelé nejvíce zamýšlejí.

Přítom vskutku podivné je to, že obě tyto ideologie bývají stavěny do protipólu, ačkoliv „se současně jako režimy ve svých reálných historických formách jeden druhému velice podobají. Samozřejmě se liší v otázce vztahu k soukromému vlastnictví. Ale jak komunismus, tak fašismus obsahují neomezenou vládu státostrany, kult vůdce, absenci práva, teror,